

JORGE LUIS BORGES • Sonsuzluğun Tarihi

Historia de la Eternidad (1936)

© 1995, Maria Kodama

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

© Önsöz: 2013, James Woodall, new introduction

The Man in the Mirror of the Book. A Life of Jorge Luis Borges

Önsözün hakları Aitken Alexander Associates'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 2142 • İletişim Klasikleri 83

ISBN-13: 978-975-05-1744-0

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Barış Özkul, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Hieronymus Bosch, "Çarmih Taşıyan İsa", 1510-1535

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ayla Karadağ

BASKI ve CILT Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE LUIS BORGES

Sonsuzluğun Tarihi

Historia de la Eternidad

İSPANYOLCADAN ÇEVİREN *Saliha Nilüfer*

JAMES WOODALL'UN ÖNSÖZÜYLE

JORGE FRANCISCO ISIDORO LUIS BORGES 24 Ağustos 1899'da bütün malvarlığını kaybetmiş, İngiliz asıllı bir ailenin ilk çocuğu olarak Buenos Aires'te doğdu. Babasının edebiyata olan düşkünlüğü, Borges'in çocukluğundan itibaren edebiyata yönelmesine sebep oldu. Küçük yaşta İngilizceyi öğrendi. 1914'te babasının göz ameliyatı sebebiyle ailesiyle yurtdışına çıktı ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, savaş yıllarını yurtdışında geçirmek zorunda kaldı. Cenevre'de Calvin Koleji'ne devam eden Borges burada Almanca, Fransızca ve Latince öğrendi. Bu dönemde sembolizmden etkilendi. 1921'de Buenos Aires'e geri dönen Borges iki yıl sonra ilk kitabını yayımladı. 1931'den itibaren Arjantin'in en önemli edebiyat dergisi *Sur*'da düzenli olarak yazmaya başladı. 1937'de geçimini sağlayabilmek için bir halk kütüphanesinde çalışmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında iktidardaki Juan Perón'a muhalif duruşu sebebiyle kütüphanedeki işinden uzaklaştırıldı. 1946-1955 yılları arasında para kazanmak için ders vermeye ve yazmaya ağırlık verdi. Düzyazıyla şiiri birleştiren kendine özgü yazım tarzında çok sayıda eser verdi. Juan Perón devrildiğinde Buenos Aires Kütüphanesi'ne müdür oldu. Borges, 1955'te aileden gelen kalıtsal rahatsızlığından dolayı görme yetisini tümüyle kaybetti. Yapıtlarının yazımını annesi, sekreterleri ve arkadaşları devraldığı için uzun metinlerden ziyade kısa öykü ve şiire yöneldi. 1961'de Samuel Beckett'le paylaştığı Formentor Edebiyat Ödülü, Avrupa'da ün kazanmasını sağladı. Şiir, kısa öykü ve denemelerden oluşan eserleri dünya çapında yayımlandı. Borges fantastik öğeleri ağır basan kendine özgü tarzıyla, 20. yüzyılın önemli edebiyatçıları etkilendi. 14 Haziran 1986'da hayatını kaybetti. İletişim Yayınları tarafından yayımlanan kitapları: *Ficciones* (1998), *Alef* (1998), *Brodie Raporu* (1999), *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1999), *Kum Kitabı* (1999), *Yedi Gece* (1999), *Dantevari Denemeler / Shakespeare'in Belleği* (1999), *Sonsuz Gül* (2002), *Evaristo Carriego* (2002), *Oteki Soruşturmalar* (2005), *Şifre* (2009), *Yaratılan* (2011), *Atlas* (2012), *Tartışmalar* (2014), *Düşsel Varlıklar Kitabı* (2015).

İÇİNDEKİLER

KRONOLOJİ	7
ÖNSÖZ / JAMES WOODALL	29
SONSUZLUĞUN TARİHİ	43
KENNING ŞİİRLERİ	67
METAFOR	87
DÖNGÜLER ÖĞRETİSİ	93
DÖNGÜSEL ZAMAN	105
BİNBİR GECE MASALLARI'NIN ÇEVİRMENLERİ	111
İKİ KISA YAZI: EL-MUTASİM'A BİR YAKLAŞIM	137
SÖZLÜ SATAŞMA SANATI	145

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1896		<p>– İstanbul'da Ermeni milliyetçiler Osmanlı Bankası'na saldırdı. Yetkililer şiddetle karşılık verdi ve üç bin Ermeni öldürüldü.</p> <p>– H.G. Wells, <i>Dr. Moreau'nun Adası</i>.</p>
1897		<p>– Macaristan'da Yahudi gazeteci Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı Anti-semitizm'den rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı.</p> <p>– Bram Stoker, <i>Dracula</i>; H.G. Wells, <i>Görünmez Adam</i>; Joseph Conrad, <i>Narcissus'un Zencisi</i>.</p> <p>– Paul Gauguin, <i>Nereden Geliyoruz? Neyiz? Nereye Gidiyoruz?</i>; Henri Rousseau, <i>Uyuyan Çingene</i>. Monet hayatının sonuna kadar devam ettireceği <i>Nilüferler</i> serisini resmetmeye başladı.</p>

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1898		<p>– İspanya-Amerika Savaşı. Küba, bağımsızlığını ilan etti; Birleşik Devletler Porto Riko, Guam ve Filipinler'i ele geçirdi.</p> <p>– Romancı Émile Zola, Genelkurmay Başkanı ve yüksek rütbeli subayları Dreyfus Olayı'ndaki yaklaşımından ötürü kınayan "J'Accuse...!" ("Suçluyorum...!") başlıklı yazısını kaleme aldı. İftirayla suçlanan Zola, İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı.</p> <p>– Henry James, <i>Yürek Burgusu</i>; H.G. Wells, <i>Dünyalar Savaşı</i>.</p>
1899	24 Ağustos'ta Buenos Aires, Arjantin'de dünyaya geldi. Babası Jorge Guillermo Borges Haslam bir albayın oğluydu ve eğitimli bir aileden geliyordu. Annesi Leonor Acevedo Suárez, <i>criollo</i> kökenli bir Uruguaylı ailenin kızıydı.	
1899-1914	On bir yaşına kadar evde eğitim almış, babaannesi İngiliz olduğundan evde sürekli konuşulan dili öğrenmiş, on iki yaşında Shakespeare'i İngilizce okuyabilecek seviyeye gelmiştir.	
1900		<p>– İtalya'da Kral I. Umberto suikaste uğradı. Max Planck, Kuantum Teorisi'ni geliştirdi.</p> <p>– Sigmund Freud, <i>Düşlerin Yorumu</i>; Frank Baum, <i>Oz Büyücüsü</i>; Joseph Conrad, <i>Lord Jim</i>.</p>
1901		<p>– Birleşik Devletler Başkanı William McKinley suikaste uğradı, Theodore Roosevelt başkan oldu. Kraliçe Victoria hayatını kaybetti.</p> <p>– Thomas Mann, <i>Buddenbrooklar</i>.</p>

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1902		– II. Boer Savaşı sona erdi. – Joseph Conrad, <i>Karanlığın Yüreği</i> ; Arthur Conan Doyle, <i>Baskerville Tazısı</i> .
1903		– Birleşik Devletler, Panama'nın Kolombiya'dan bağımsızlığını ilan etmesini sağladı. Wright Kardeşler, tek kanatlı ve buhar motorlu havadan ağır uçan ilk pervaneli uçuşu gerçekleştirdi. – Jack London, <i>Uçurum İnsanları</i> .
1904		– New York metrosu hizmete girdi. İngiltere-Fransa Dostluk Antlaşması imzalandı. – Joseph Conrad, <i>Nostramo</i> .
1905		“ <i>Kanlı Pazar</i> ”: Rusya'da ayaklanmalar Kışlık Saray'a ulaştı; isyanlar şiddetle bastırıldı, iki yüz ila bin arasında devrimci öldürüldü. Albert Einstein, izafiyet teorisini geliştirdi. Aralarında Henri Matisse'in de bulunduğu Fovist sanatçılar, Paris'te Salon d'Automne'da ilk kez sergi düzenlediler.
1906		– Roosevelt'in başarısız imla devrimi gerçekleşti. Büyük San Francisco depremi oldu, sonrasında yangınlar dört gün boyunca sürdü. Finlandiya, kadınlara oy hakkı tanyan ilk ülke oldu. – Upton Sinclair, <i>Chicago Mezbahaları</i> .
1907		– İlk elektrikli çamaşır makinesi icat edildi. Pablo Picasso, kübizmi başlattı. – Joseph Conrad, <i>Gizli Ajan</i> .

SONSUZLUĞUN TARİHİ

I

Zamanın doğasını sorgulamak ve tanımlamak isteyen *Enneadlar*'daki o pasaj ilkin sonsuzluğu bilmenin kaçınılmaz olduğunu ortaya koyar – öyle ya herkesin bildiği üzere sonsuzluk zamanın modeli ve arketipidir. Samimi olduğu düşünülürse ciddiyeti daha da artacak bu giriş uyarısı, onu yazan insanın anlayışını kavrama konusunda beslediğimiz tüm umudu söndürüverir adeta. Zaman bizim açımızdan bir sorundur; sarsıcı ve talepkâr bir sorun, belki de metafiziğın en can alıcı sorunu; sonsuzluksa bir oyun ya da yıpranmış bir umut. Platon'un *Timaeus* adlı eserinde zamanın, sonsuzluğun hareketli bir imgesi olduğunu okuruz; ancak bu fikir, sonsuzluğun zamanın tözüne nakşedilmiş bir imgeden ibaret olduğunu düşünenleri bu kanaatlerinden koparmayı pek başaramaz, kimsede bir heyecan uyandırmaz. İşte hikâyesini anlatmaya koyulacağım şey bu imge ve insanlığın fikir uyumsuzluklarıyla semirmiş olan bu kaba kelime.

Plotinuscu yöntemi dahil ederek (ondan yararlanmanın ye-

gâne yolu olarak) ilkin, zamanın doğasında mevcut olan karanlık noktaları sayarak başlayacağım işe – insanlığın yaratımı olan sonsuzluktan önce gelmesi gereken o metafizik ve doğal gizemin doğasında olan karanlık noktaları sayarak... En yamanı değilse de azımsanmayacak güzellikteki bu karanlık noktalardan biri bizi zamanın yönünü tayin etmeye mecbur kılar. Zamanın geçmişten geleceğe doğru aktığı fikri genel kanıdır, öte yandan tam aksi de büsbütün mantıksız değildir, tıpkı Miguel de Unamuno'nun dizelerinde belirtildiği gibi:

*Gececil saatlerin nehri akar
Sonsuz sabah olan kaynağından¹*

İkisi de eşit oranda muhtemel ve bir o kadar da kanıtlanamazdır. Bradley iki önermeyi de reddeder ve kişisel bir önerme geliştirir; umudumuzun yegâne yapısı olan geleceği dışta bırakır ve “mevcut olanı” geçmişin içinde dağılıp çözünen şimdiki zamanın ölüm döşegine indirger. Zamanda bu gerileme genellikle düşüşe geçen ya da yavan durumlara tekabül eder tıpkı herhangi bir yoğunluğun bize geleceğe ilerliyor gibi gelmesi gibi... Bradley geleceği inkâr eder, Hindistan'ın felsefe ekollerinden biri ise elle tutulamaz olarak gördüğü için şimdiki zamanı inkâr eder. “Portakal ya daldan düşmek üzeredir ya yerededir,” bu tuhaf basite indirgemeciler böyle der: “Kimse onun düştüğünü görmez.”

Zaman başka zorluklar da çıkarır karşımıza. Bunlardan biri ve belki de en büyüğü her insanın bireysel zamanını matematikçilerin genel zamanı ile eşzamanlı kılmaktır: Son zamanlardaki görelilik telaşı artık bıkkınlık verene dek tekrarlanmıştır ve herkes anımsayacaktır – ya da yakın zaman ön-

1 Zamanın skolastik kavranışı –onu, potansiyel olanın mevcut olana doğru akışı olarak ele alan kavrayış– bu fikrin yakın akrabasıdır. “Olasılıklar krallığı” oluşturan ve zamana iştirak eden Whitehead'in sonsuz nesnelere.

ce hatırlatıldığını anımsayacaktır. (Ben burada onu çarpıtarak düzeltiyorum: Madem zaman zihinsel bir süreç, bunu binlerce insan, hatta bırakalım binlerce insanı, iki farklı insan bile nasıl olup da paylaşabilir?) Diğer Elea okulunun hareketi inkâr etmeye yönelik önermesidir. Şu kelimelerle ifade edilebilir: “Zamanın sekiz yüz yıllık diliminde bir on dört dakikanın akması imkânsızdır çünkü ondan önce bir yedi dakikanın, o yedi dakikadan önce de üç buçuk dakikanın ve ondan önce de bir dakika kırk beş saniyenin akması gerekir ve on dört dakika asla tamamlanmadan bu böylece sonsuza kadar gider.” Russell sonsuz sayıların gerçekliğini ve hatta basmaka-lıp oluşunu ortaya koyarak bu savı çürütür, bununla birlikte sonu olmayan sayısal bir sürecin “son” terimi gibi değil de kati bir tanımla var olduklarını söyler. Russell’in bu normal olmayan rakamları, aynı zamanda sonsuzluğa dair iyi bir ön fikir verir – parçalarının numaralandırılmasıyla tanımlanmayı reddeden sonsuzluk hakkında.

İnsanların tasarladığı sonsuzlukların hiçbiri –ne nominalizm ne Irenaeus’un ne de Platon’un sonsuzluğu– geçmişin, bugünün ve geleceğin birbirlerine mekanik olarak eklemelenmesinden ibaret değildir. Sonsuzluk daha sade ve daha büyümlü bir şeydir; bahsi geçen üç zamanın da eşzamanlı olmasıdır. Kullandığımız genel dil ve şu sersemletici *dont chaque édition fait regretter la précédente*² sözlük bunu görmezden geliyor gibidir ama metafizikçiler sonsuzluğu işte böyle tasavvur etmiştir. *Ruhun nesnelere birbirinin ardından gelirler, kâh Sokrates kâh bir at –Enneadlar’ın beşinci kitabı böyle diyor–, bir şey yalıtılmış olarak kavrandığında diğer binlercesi kaybolur; ancak İlahi Zekâ tüm şeyleri aynı anda kucaklar. Geçmiş, bugünün içindedir aynı zamanda gelecek de öyle. Her şeyin, var olan koşullarından mesut, inatla durduğu bu dünyada, akıp giden hiçbir şey yoktur.*

2 (Fr.) Her yeni baskısı bir öncekini mumla aratan cinsten.